

«Η επικαιρότητα της σοσιαλιστικής επανάστασης και η εργατική τάξη στις αναλύσεις του Π. Πουλιόπουλου»

Ναι αλλά ποιος Πουλιόπουλος;

Όταν το 1946 διοργανώθηκαν οι περίφημες συζητήσεις/αντιπαραθέσεις ανάμεσα στο ΚΚΕ και το ΚΔΚΕ στην Ίριδα, ο Κ. Καραγιώργης από την ηγεσία του ΚΚΕ αρνήθηκε λίγο ως πολύ ότι ο Πουλιόπουλος και οι σύντροφοί του ήταν πολιτικά θύματα των φασιστών. Από τότε έχουν περάσει δεκαετίες και πολλά πράγματα έχουν αλλάξει. Ο Πουλιόπουλος, από μια ξεχασμένη φιγούρα και περιθωριοποιημένη με τη «ρετσινιά» του «λικβινταριστή» και μετά «αντικομμουνιστή» από το σταλινισμό, έχει με κάποιον τρόπο αποκατασταθεί ως ο «ξεχασμένος» γραμματέας του ΚΚΕ και ένα σημαντικός μαρξιστής θεωρητικός. Και παρόλο που δεν πιστεύουμε ως μαρξιστές ότι η ιστορία «είναι ένα ξεχωριστό πρόσωπο που χρησιμοποιεί τον άνθρωπο»¹, δεν μπορούμε παρά να διαπιστώσουμε ότι αν ήταν πρόσωπο έχει μια ιδιαίτερα έντονη αίσθηση της ειρωνείας: 71 χρόνια μετά την εκτέλεση του Πουλιόπουλου, η ηγεσία του ΚΚΕ ασκεί αυτοκριτική γιατί το κόμμα δεν έβαλε ζήτημα εργατικής εξουσίας στην Αντίσταση, γιατί έκανε λάθος ως προς το χαρακτήρα του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου κλπ² επισύροντας τις κριτικές διαφόρων ότι υιοθετεί τα σχήματα του Πουλιόπουλου (ή/και του Στίνα) για τον ελληνικό καπιταλισμό και το χαρακτήρα της επανάστασης στην Ελλάδα.

Ποιος Πουλιόπουλος λοιπόν; Ο «ακαδημαϊκός» που με τις αναλύσεις του αποτύπωνε πολύ καλύτερα τη δυναμική του ελληνικού καπιταλισμού από τα «αστοτσιφλικάδικα» σχήματα ενός Ζαχαριάδη ή ενός Ζεύγου, αλλά στο επίπεδο της τακτικής και της στρατηγικής ήταν «δογματικός» και «αιθεροβάμων»; Υπάρχουν δυο Πουλιόπουλοι, ο μαρξιστής διανοούμενος και ο τροτσκιστής σεχταριστής; Μήπως υπάρχει κι ένας Πουλιόπουλος που χωράει στο Περισσό δίπλα στο Μαϊλη και την Παπαρήγα; Θέλω να υποστηρίξω ότι το κόκκινο νήμα για να ανακαλύψουμε τον «πραγματικό Πουλιόπουλο» μας το δίνει ο τρόπος που αντιλαμβάνεται την εργατική τάξη και το κίνημά της.

¹ «Η ιστορία δεν κάνει τίποτα, δεν κατέχει αμύθητα πλούτη, δεν διεξάγει μάχες. Είναι ο άνθρωπος, ο πραγματικός ζωντανός άνθρωπος που τα κάνει όλα αυτά, που κατέχει και πολεμά. Η ιστορία δεν είναι ένα ξεχωριστό πρόσωπο που χρησιμοποιεί τον άνθρωπο για τους σκοπούς της η ιστορία δεν είναι τίποτα πέρα από τη δραστηριότητα του ανθρώπου για την εκπλήρωση των σκοπών του...».. Μαρξ-Ενγκελς «Η Αγία Οικογένεια».

² Βλέπε το εισαγωγικό κείμενο του Τμήματος Ιστορίας της ΚΕ του ΚΚΕ στο συλλογικό «ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ ΤΟΥ '44. Κρίσιμη ταξική σύγκρουση (Άρθρα και ντοκουμέντα)» και τις ομιλίες του Μ. Μαϊλη και της Αλ. Παπαρήγα για το Δεκέμβρη στην εκδήλωση της 3/12/2014 <http://www.902.gr/eidisi/politiki/56521/i-omilia-tis-alekas-papariga-stin-ekdilosi-tis-ke-toy-kke-gia-ta-70-hronia-apo#/0>

Θεωρητικές βάσεις

«Αν συγκρίνουμε τα δεδομένα για τη Ρωσία στις παραμονές της επανάστασης με τα ελληνικά που δίνουμε που δίνουμε πιο πάνω... πάλι η δύναμη της εργατικής τάξης στην Ελλάδα ξεπερνάει τουλάχιστον τρεις φορές τη ρωσική στον καιρό της επανάστασης»³ έγραφε το 1934 ο Πουλιόπουλος.

Αν κοιτάξουμε από λίγο πιο κοντά την πορεία διαμόρφωσης της Αριστερής Αντιπολίτευσης στην Ελλάδα, θα διαπιστώσουμε ότι οι αντιπαραθέσεις της με την σταλινική ηγεσία, ήδη από το 1926-27 δεν αφορούσαν μόνο τα «διεθνή» ζητήματα, αλλά πολύ συγκεκριμένες πλευρές της ταξικής πάλης στην Ελλάδα που περιστρέφονταν γύρω από την εκτίμηση για τους συσχετισμούς που διαμορφώθηκαν μετά τη δικτατορία του Πάγκαλου και την πτώση της⁴. Ο Πουλιόπουλος δεν μπορεί να κατηγορηθεί για «άσχετος» που έβαζε «καπέλο» κάποια σχήματα: ο ίδιος βρέθηκε στην ηγεσία του κόμματος από το καλοκαίρι του 1923 όταν τέθηκε επικεφαλής της τάξης στη γενική απεργία του Αυγούστου, ο Σπάρτακος ήταν γεμάτος από αναλύσεις και πολεμικές για τέτοια ζητήματα (πχ Καπνεργάτες). Όμως, η πίστη του στην επαναστατική προοπτική δεν ήταν ούτε αντανάκλαση μιας εμπειρίας ούτε απλά συναισθηματική. Πατούσε σε κάποια στέρεα θεωρητικά θεμέλια:

(α) **την επικαιρότητα της σοσιαλιστικής επανάστασης.** Στο Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση μπορούμε να βρούμε ίσως την πρώτη (και μοναδική επί δεκαετίες στον εγχώριο μαρξισμό) αναφορά σε «έναν Ούγγρο μαρξιστή», τον Γκ. Λούκατς και το έργο του. Αυτός ο ίδιος ο Λούκατς έγραφε το 1924: «Η προλεταριακή επανάσταση δεν είναι ορατή για τον κοινό θνητό παρά μόνο όταν οι μάζες των εργατών μάχονται στα οδοφράγματα. Κι ούτε καν τότε, εφόσον αυτοί οι κοινοί θνητοί έχουν διαπαιδαγωγηθεί με μια χυδαία μαρξιστική παιδεία»⁵. Ο Πουλιόπουλος, όπως γίνεται αντιληπτό από τον τρόπο που αντιμετωπίζει την συμβολή του Λένιν στο μαρξισμό, μοιράζεται τις ίδιες θεωρητικές αφετηρίες με τον Λούκατς του 1924. Η «επικαιρότητα» της σοσιαλιστικής επανάστασης δεν σημαίνει φυσικά ότι είναι δυνατή κάθε στιγμή. Σημαίνει ότι «το σίγουρο κριτήριο για τις αποφάσεις που πρέπει να παρθούν για όλα τα καθημερινά θέματα».

(β) **το προλεταριάτο σαν ηγετική τάξη (μια άλλη θέση του Λούκατς για τον Λένιν).** Ο Πουλιόπουλος γράφει ότι και στην Ελλάδα, η εργατική «είναι μια ενιαία κοινωνική τάξη... αλλά δεν είναι χυμένη μέσα σε ένα νεκρό καλούπι. Είναι ένα ζωντανό προτσές. Γεννήθηκε, γεννιέται και ανανεώνεται κάθε μέρα...». Πόσο ισχυρή ή αδύναμη ήταν αυτή η τάξη; στην εποχή εκείνη το ερώτημα ετίθετο πολύ συγκεκριμένα και η απάντηση έμοιαζε προφανής: αδύναμη λόγω της καθυστέρησης ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού και κατακερματισμένη (γηγενείς-πρόσφυγες). Οι άθλιες συνθήκες δουλειάς και υπερεκμετάλλευσης ήταν μια άλλη υποτιθέμενη απόδειξη της απόστασης που χώριζε την ανώριμη και συντριμμένη εργατική τάξη από τη δυνατότητα να διεκδικήσει την εξουσία.

³ Π. Πουλιόπουλος, Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα, ΜΒ 2006, σελ. 79.

⁴ Την συζήτηση περί «Αριστερής» ή «Πραγματικής» Δημοκρατίας πρέπει να τη βλέπουμε και σε συνάρτηση με αυτή τη διάσταση: δεν είναι δηλαδή μόνο τα ομορπορουνιστικά ζιγκ-ζαγκ της σταλινικής/μπουχαρινικής ηγεσίας της ΚΔ που φέρνουν αυτές τις «καινοτόμες» ιδέες, αλλά και αντανάκλαση της πίεσης για αναζήτηση «σύντομων παρακάμψεων» η κατάσταση στην Ελλάδα.

⁵ Γ. Λούκατς, Η Σκέψη του Λένιν, Σύγχρονη Εποχή 1990, σελ. 13

Για τον Πουλιόπουλο αντίθετα, ο «ιστορικός νεκροθάφτης» του ελληνικού καπιταλισμού υπόκειται στις ίδιες δυναμικές με το κεφάλαιο: έχει μέσα του σε συμπλέγματα διασταυρωμένες και τις δυο τάσεις «καπιταλιστικής ανατολής και καπιταλιστικής δύσης», τόσο γεωγραφικά όσο και χρονικά «η πρωτότυπη περιπλοκή δυο περιόδων του συγκεκριμένου ιστορικού καπιταλισμού». Με άλλα λόγια ότι όπως ο ελληνικός καπιταλισμός δεν βάδισε απλώς πάνω στα χνάρια του βιομηχανικού καπιταλισμού της Αγγλίας αλλά αναπτύχθηκε σε ένα πολύ διαφορετικό διεθνές περιβάλλον, με άλματα και καθυστερήσεις ταυτόχρονα, έτσι κι η εργατική τάξη.

Αυτή το δυναμικό μείγμα είναι που δίνει τη δυνατότητα στη τάξη να προχωράει με άλματα –για την ακρίβεια στα πιο πρωτοπόρα κάθε φορά κομμάτια της. Αυτό εξηγεί και το «ιστορικό παράδοξο» να κυριαρχεί το κομμουνιστικό ρεύμα στους πολιτικά συνειδητούς εργάτες και στο εργατικό κίνημα συνολικότερα χωρίς σοσιαλδημοκρατικό αντίπαλο εδραιωμένο στη συνδικαλιστική γραφειοκρατία.

Είναι μια διαδρομή που την είχε δει ο Πουλιόπουλος με τα ίδια του τα μάτια, τη θεωρητικοποίησε: η γενική απεργία του 1923 ήταν ένα καθοριστικό γεγονός όχι μόνο για το που θα πάει το εργατικό κίνημα την επόμενη δεκαετία χοντρικά, αλλά ο ίδιος ο ελληνικός καπιταλισμός και το πολιτικό του σύστημα. Ήταν επίσης η «στιγμή» όπου γύρω από την τάξη και το κίνημά της περιστρέφονταν οι ελπίδες και οι διεκδικήσεις των καταπιεσμένων και εκμεταλλευόμενων στρωμάτων της κοινωνίας βλέπε πχ το ρόλο των Ενώσεων Παλαιών Πολεμιστών στις οποίες πρωταγωνίστησε ο Π.Π.

(γ) το επαναστατικό κόμμα της εργατικής πρωτοπορίας ο Σπάρτακος μπορεί να μην κατάφερε να γίνει μαζική οργάνωση και οι λόγοι είναι πολλοί και ξεφεύγουν από τα όρια αυτού του σημειώματος. Ωστόσο, όλο το έργο του Παντελή Πουλιόπουλου, υπακούει σε αυτό το καθήκον, σε αυτό το σκοπό. Ακόμα και το κλασικό του βιβλίο, το πιο γνωστό, το Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα, γράφτηκε μετά από απόφαση της ΚΕ του Σπάρτακου, για να ανοίξει την κόντρα με την στρατηγική στροφή του σταλινισμού στην Ελλάδα που οδήγησε στα γνωστά αποτελέσματα μερικά χρόνια αργότερα. Κάθε μάχη που έδωσε ο Πουλιόπουλος από το 1923 και μέχρι τη διαγραφή από το κόμμα το 1928 είχαν σαν κεντρικό σημείο αναφοράς το ξεκαθάρισμα και ιδεολογικοπολιτικό εξοπλισμό των πιο μαχητικών εργατών και εργατριών ⁶ όχι μόνο στο να μπορούν να αναλύουν την κατάσταση «την ανάλυση του κοινωνικο-ιστορικού όλου» για να θυμηθούμε ξανά τον Λούκατς αλλά και για να απαντήσουν στο αιώνιο λενινιστικό ερώτημα: τι να κάνουμε;

Αισιοδοξία, Αισιοδοξία και πάλι αισιοδοξία...

Από αυτή την άποψη, ο συνδυασμός της θεωρητικής σαφήνειας, της σταθερότητας στην αναφορά στην εργατική τάξη ως το δρών υποκείμενο της ιστορίας αλλά και της πεποίθησης για την ανάγκη ενός κόμματος επαναστατών που θα έχει σκοπό τη δράση, την παρέμβαση στους αγώνες και την ταξική πάλη όχι τον σχολιασμό της –έδιναν στον Πουλιόπουλο τη δυνατότητα να είναι αισιόδοξος, όχι για την μελλοντική «αναπόφευκτη» επικράτηση του

⁶ Δεν κρίνουμε εδώ τις κάθε φορά θέσεις, ούτε την πορεία των σχέσεων με τη ΔΑΑ και άλλα ρεύματα της αριστερής κριτικής.

κομμουνισμού, **αλλά για τις δυνατότητες της εργατικής τάξης και των αγώνων της στο «εδώ και τώρα».**

Ένα συγκεκριμένο ζήτημα είναι για παράδειγμα η συζήτηση στην Ακροναυπλία για τη φύση της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου. Το αν ήταν φασιστική ή όχι, δεν ήταν ζήτημα ορθού ορισμού γενικώς, αλλά εκτίμησης της κατάστασης της εργατικής τάξης και των καταπιεζόμενων στρωμάτων της κοινωνίας των συσχετισμών σε τελική ανάλυση ανάμεσα στις δυο βασικές τάξεις της κοινωνίας. Όταν ο Πουλιόπουλος κατηγορούσε τον Στίνα ως «απαισιόδοξο» η κατηγορία αφορούσε σε μεγάλο βαθμό αυτού του είδους την αντιπαράθεση και όχι μόνο το ζήτημα της εκτίμησης της ΕΣΣΔ.

Το πιο συγκλονιστικό, όμως, από αυτή την άποψη είναι το παράδειγμα των κειμένων που γράφει ο Πουλιόπουλος την άνοιξη του 1941 στην Ακροναυπλία, όπου προβλέπει ότι *«Το πρώτο επαναστατικό “ξέφωτο” και η πρώτη νέα επαναστατική εξόρμηση των μαζών μπορεί ν’ αρχίσει στην Ευρώπη κι από τα Βαλκάνια»* και ένα μήνα μετά: *“Το προλεταριάτο αρχίζει να σηκώνει κεφάλι και πάλι. Τα τανκς και τα στούκας του Χίτλερ, οι μεραρχίες και οι караμπινιέροι του Μουσολίνι, οι νέοι Μανιαδάκηδες και Τσολάκογλου, όλες αυτές οι σειρές αλυσίδας που έχουν ζώσει τη χώρα δεν στάθηκαν ικανές να κρατήσουν καθηλωμένο το προλεταριάτο και τις άλλες καταπιεζόμενες μάζες και να τις υποχρεώσουν να δεχθούν αδιαμαρτύρητα την κατάσταση που δημιούργησαν με τον πόλεμό τους οι Αγγλοι, οι Ιταλο-γερμανοί και ντόπιοι εκμεταλλευτές και τα μέτρα για τους πολεμικούς του Αξονα και τα συμφέροντα της ελληνικής μπουρζουαζίας... Δεν θα μπορέσουν να πνίξουν το ξέσπασμα της αγανάκτησης των μαζών που άρχισε κιόλας”*.

Στις συνθήκες του καλοκαιριού του 1941 ήταν προκλητικοί ισχυρισμοί –που είχε αρχίσει να σηκώνει κεφάλι το προλεταριάτο; Ξεχωριστό ενδιαφέρον έχει και η συνέχεια –η προσπάθεια του Πουλιόπουλου να διατυπώσει ένα «μεταβατικό» πρόγραμμα για τις συνθήκες της κατοχής –αιχμές πάλης του κινήματος και παρέμβασης των επαναστατών: από την πάλη ενάντια στην κερδοσκοπία και τη φοροληστεία μέχρι την πάλη για μισθούς, τροφή, για δημεύσεις περιουσιών κλπ. Είναι ψέμα ότι οι επαναστάτες, δεν έβαζαν ζητήματα «επιβίωσης» και γι’ αυτό έχασαν το τρένο. Τα έβαζαν. Η επικράτηση της γραμμής του χαμηλώματος των οριζόντων του κινήματος το οδήγησε στην ήττα όχι οι «αντικαπιταλιστικές ρητορείες». Προφανώς δεν χρειάζεται να πείσω το παρόν ακροατήριο γι’ αυτό, ούτε για το κίνημα έχασε γιατί στην ηγεσία του είχε Σιάντους και Ζαχαριάδη και όχι Πουλιόπουλους. Τουλάχιστον, εβδομήντα χρόνια μετά είμαστε σε πολύ καλύτερη θέση να δώσουμε αυτή τη μάχη.

Παράρτημα

Τὰ φαινόμενα τοῦ ξαναγυρισμοῦ τῆς κεφαλαιοκρατίας στις βαρβαρότητες τῆς χυρραυγῆς τοῦ καπιταλισμοῦ γεμίζουν σήμερα τὴ ζωὴ σὲ όλες τὲς καπιταλιστικὲς χώρες, καὶ τὲς πὺ ἐξελιγμένους. Ἰσα - ἴσα σ’ αὐτὲς τὲς τελευταῖες περισσότερο. Ὅλες τὲς μεγάλες κατακτήσεις τῆς ἐργατικῆς τάξης, τὴ μὲ ὕστερ’ ἀπὸ

τήν ἄλλη, τις κταργοῦν ἢ τις ποδοπατοῦνς σ-τὴν πράξιν με πολὺ ἢ λίγο ἀπροκάλυπτο τρόπο, ὀλικὰ ἢ μερικὰ, ἀνάλογα με τὴ δύναμιν τῆς ὀργανωμένης ἀντίστασης ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξιν σὲ κάθε χώρα. Κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, ἐργατικὴ καὶ κοινωνικὴ νομοθεσία γενικότερα, ὀχτώρο, νυχτερινὴ καὶ ἀνθυγιεινὴ ἐργασία, προστασία παιδιοῦ καὶ γυναίκα κλπ. Ἡ ἐπίθεσις τοῦ κεφάλαιου καὶ ἡ τρομοκρατία, ἡ ἀπροθυμία τοῦ κεφάλαιου ἐξαιτίας τῆς κρίσεως νὰ εἰσφέρει σ-τὰ ἀσφαλίστικὰ ταμεῖα καὶ νὰ κάνει πάγιες τοποθετήσεις γιὰ ἀνανεώσεις καὶ ὑγιεινὲς καλυτερεύσεις στὰ ἐργοστάσια, ἡ ἀπομηχανοποίηση τῆς ἐργατικῆς τάξεως με τὸν κ-πιταλιστικὸν ταῦλορισμὸν καὶ τὴν rationalisation, οἱ στρατιῆς τῶν χρονίων ἀνέργων ποὺ παγκόσμιον ἀνεβαίνουν σὲ δεκάδες ἑκατομμύρια καὶ ἐνεργοῦν ἀυτόματα πάνω στὶς ἀμοιβαῖες σχέσεις τοῦ κεφάλαιου με τοὺς ἐργαζόμενους σὲ βάρος τῶν τελευταίων κλπ. κλπ. — ὅλα αὐτὰ σπρώχνουν σ-ήμερα τὸν κ-πιταλισμὸν νὰ χρησιμοποιεῖ ὅλο καὶ πὺ πολὺ τὰ ἀπ-κνθρωπότερα μέσα τῆς ὀικονομικῆς ἐκμετάλλευσης πάνω στὸ προλεταριάτο, γιὰ ν' αὐξήσει ἀπόλυτα καὶ σχετικὰ τὸ ποσοστὸ τῆς ὑπεραξίας καὶ τοῦ κέρδους ποὺ πέφτει.

σιστικὰ τὴν ἐπίδρασίν του καὶ συμμερίζεται τις τύχες του. Ἔτσι αὐτὴ ἡ ὀικονομία ἀναγκαστικὰ ἔχει μέσα τῆς συνθεμένους καὶ διασταυρωμένους σὲ ἱστορικῶς ἀδιάλυτα συμπλέγματα καὶ τις δύο τάσεις, τῆς κ-πιταλιστικῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς κ-πιταλιστικῆς δύσεως μαζί. Μιᾶς διπλῆς «βαρβαρότητας»: «ἀπολίτιστης» μαζί καὶ πάρα πολὺ «πολιτισμένης». Με αὐτὴ τὴν ἔννοια, ὅτι εἶναι χαραυγὴ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, εἶναι σούρουπο ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὰ φουγάρα τῆς μοντέρνας μεγάλης φάμπρικας συνταριασμένα στὸν Πειραιᾶ με πρωτόγονες συχνὰ μέθοδες παραγωγικῆς ἐκμετάλλευσης. Ὁ τόσο παινεμένος ἀπὸ τὸν ἀστικὸν τύπον ἀμερικανισμὸς τῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων Παπαστράτου — ντερνιὲ κ-πι κ-πιταλιστικῆς βιομηχανικῆς ὀργάνωσης — συνοδευμένος ἀπὸ τὴν πὺ ἀπ-κνθρωπὴ ἐκμετάλλευσιν τῆς ὑπερεργασίας καὶ ἀπὸ μικροκάματα πείνας γιὰ τὴν ἐργάτην καὶ τὸν ἐργάτη. Τὰ μεγάλα κλωστοῦφαντῆρια, ταπητουργεῖα, χημικὰ ἐργοστάσια, χρωματουργεῖα, μηχανουργεῖα κλπ. στὴν Ἀθήνα, στὸ Φάληρον, στὸν Πειραιᾶ, στὴ Θεσσαλονίκην, στὸ Βόλο, στὴ Νάουσα, στὴν Καβάλα, στοιβαγμένα με χιλιάδες προσφυγόπουλα καὶ προσφυγοῦλες ποὺ ξεζουμίζονται ἄγρια με 10 καὶ περισσότερες ὥρες δουλειᾶ καὶ 10 δραχμὲς ἢ λιγότερον μικροκάματο, λυώνουν μεσα στὴ σκόνην, στὴν ἀσφυξία, καταπετοσκόβονται ἀπὸ τὰ ἀπροφύλαχτα λεπίδια καὶ τις ρόδες τῶν μηχανῶν, τρομοκρατοῦνται ἀπὸ ἄσπλαχνους κέρβερους ἐπιστάτες καὶ μισθοφόρους τοποτηρητῆς τοῦ κεφάλαιου, ἀπὸ ὀργκνωμένες μυστικὲς ἀστυνομίες τῶν ἐπιχει-

* Τὸ προλεταριάτο εἶναι μιὰ ἔνιαία κοινωνικὴ τάξιν, ὅπως καὶ ἡ ἀστική, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς θέσεως του μέσα στὸ σύστημα τῆς παραγωγῆς, τῆς σχέσεως του με τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, τῆς ὀικονομικῆς του ἀντίθεσεως με τοὺς μονοπωλητῆς τῶν μέσων αὐτῶν. Μὰ δὲν εἶναι χυμὴν μέσα σὲ καθενα νεκρὸ καλοῦπι. Εἶναι ἕνα ζωντανὸν προτάς. Γεννήθηκε, γεννιέται καὶ ἐνανεώνεται κάθε μέρα ἡ τάξιν αὐτὴ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἐκπρολεταρισμένους μέσα στὸν κ-πιταλισμὸν μικροβιοτέχνους, χωρικούς κλπ. Ὅχι μόνο στὴ σχετικὰ κ-πιτοστημένη Ἑλλάδιν, μὰ καὶ στὶς προοδεμένες χώρες ζεῖ καὶ κινιέται ἀκόμα ὡς ἕνα σημεῖο μέσα στὸ περιβάλλον ποὺ κάνει ὁ ὀικονομὸς τῆς μικροστικῆς μάζας. Σ' ὅλη τὴν μάζαν τοῦ προλεταριάτου μπορεῖ κακεῖς νὰ ξεχωρίσει σὲ κάθε χώρα ἄλλα στρώματα ποὺ προχτῆς ἤρθαν ἀπὸ τὸ ζωρὸν ἢ ἀπὸ τὴν μικρομπουρζουαζία τῆς πόλης καὶ βαστᾶνε ἀτόπια τὴν πρωτότερη ψυχολογία καὶ νοοτροπία τους — ὅλα με μεγαλύτερη προλεταριακὴ

ἡλικία καὶ μονιμότερα προλεταριακῶν ὀνους ζωῆς, ἀμα καὶ ἀλλαγμένη τὴν ψυχολογία καὶ νοοτροπία τους — ἄλλο ἕνα στρώμα με ἀριστοκρατικὲς ἀμοιβῆς ποὺ ἄρχισε νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἀστικὴν ψυχολογία — προλεταριους τοῦ χειροῦ καὶ προλεταριους τοῦ πνεύματος — ἐργάτες ποῦ ὄρθαν σὲ στενότερη ἐπαφή με τὸ προχωρημένο μοντέρνον προλεταριάτο ἢ δεχτῆκαν με ἕνα τρόπο τὴν ἐπίδρασιν τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδεολογίας του καὶ ἄλλους στενότερα προσκολλημένους στὶς συντεχνιακὲς προλήψεις — ἄλλους ἐργάτες declassés ποὺ ἀποχτῆσαν τὴν τυχοδιωκτικὴν ψυχολογία τοῦ κ-πιτοπρολεταριάτου, — στὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες ἐκπρολεταρισμένους κλπ. κλπ. Βλέπουμε ἀκόμα διακρίσεις μερικότερες ὀικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ὀρων σ' ὅλα αὐτὰ τὰ στρώματα, καὶ ἀποχωρήσεις ψυχολογίας καὶ νοοτροπίας, — διαφορῆς στὴ δύναμιν τους ν' ἀντισταθοῦνε στὶς ἀστικὲς ἐπιρροές. Ἐδῶ βρισκεται ὁ λόγος ποὺ κάνει ἱστορικὰ ἀναγκαῖα τὴν ἀνεξάρτητη παρεξί, ἑνὸς πρωτοπορικῶν κόμματος (τῶν κομμουνιστῶν) ποὺ ἔνασρκώνει τὰ συνολικὰ συμπεφέροντα τῆς τάξεως καὶ τοὺς ἱστορικούς σκοποὺς τοῦ ἐργατικῶν κινήματος Ἄπὸ δῶ πηγάει ἀκόμα καὶ ἡ δυνατότητα νὰ ὑπάρχουν περισσότερα κόμματα ἢ ρεύματα καὶ τάσεις μέσα στὸ ἐργατικὸν κίνημα (ρεφορμισμὸς, ἀναρ-χοσυνδικαλισμὸς κλπ.).